

Зміст, форми, методи сімейного виховання

Щоб вивчити
можливі стосунки
між дорослими й
дітьми в сім'ях,
необхідно знати
існуючі стилі
батьківського
ставлення до дітей.

Батьківський стиль – це узагальнені, характерні, ситуаційно неспецифічні способи спілкування батька з дитиною, це спосіб дій відносно дитини.

Обраний стиль

визначає систему виховання, якій притаманне
цілеспрямоване застосування
методів і прийомів виховання, врахування
того, що у ставленні до дитини
можна допускати, а чого не можна.

Психолог
Е. Шефер
виділяє чотири
стилі
(тактики)
виховання в сім'ї

Авторитарний
виховний стиль
(тактика диктату,
авторитарна
гіперсоціалізація)

означає
пригнічення
почуття гідності,
ініціативи,
самоствійності
одними членами
сім'ї в інших.

Жорсткі накази, примус,
свавілья батьків призводять до значних
порушень у формуванні особистості дитини.

Якщо батькам, іншим дорослим вдається
зламати опір дитини, то
водночас вони ламають і важливі якості
особистості, розвиток яких стає
неможливим: самостійність, віру у власні сили,
почуття гідності,
ініціативність тощо.

Демократичний стиль сімейних стосунків (тактика співробітництва, кооперація)

передбачає батьківську підтримку й допомогу дітям у їх окремих справах, взаєморозуміння, взаємоповагу дітей і батьків, встановлення партнерських взаємин, заснованих на співчутті, співпереживанні, відповідальності за наслідки власної активності.

Ліберальний стиль

(тактика невтручання, неприйняття).

Система міжособистісних стосунків у сім'ї будується на визнанні незалежного існування дорослих і дітей. Батьки як вихователі найчастіше ухиляються від активного позитивного втручання в життя дитини. Їх приваблює комфортне співіснування з дітьми, яке не потребує глибоких душевних переживань.

За

таких умов дитина стає емоційно байдужою до інших, яскраво проявляється егоцентризм, індивідуалізм, а сім'я для неї – лише необхідна формальність.

Потуральний виховний стиль (тактика опіки й безоглядної любові, симбіоз).

Батьки власними зусиллями, працею намагаються задовольнити всі потреби дитини, відгороджуючи її від будь-яких турбот, складностей тощо.

Відтак дитина, яка штучно позбавлена
можливості проявляти себе в
досягненні певних результатів, відповідати за
наслідки своїх дій, зростає
інфантильною, безпорадною, безініціативною,
уникає відповідальності за
певні дії, рішення.

Домінуючою характеристикою людини,
що зростає в умовах потурального стилю,
є егоцентризм.

Виділяють також **нестійкий стиль виховання**, для якого характерний непрогнозований перехід батьків від одного до іншого стилю ставлення до дитини.

Такі «перепади» народжують у неї недовіру до батьків, відчуженість, формують установки реагувати не на зміст звертань, а на форму.

Для задоволення своїх індивідуалістичних потреб діти намагаються використати ситуативно сприятливий емоційний фон стосунків з батьками

Варто відзначити, що поняття
«стиль виховання», «стиль взаємодії»,
«стиль батьківського ставлення»,
«батьківська позиція»
– виступають
словами-синонімами, оскільки всі вони
відображають методи, принципи,
прийоми виховного процесу та ставлення до
дитини в цілому.

Вивчення теоретичних підходів і практики сімейного виховання дають змогу визначити методи сімейного виховання як сукупність способів виховних взаємодій батьків із дітьми, що допомагають останнім розвивати свою свідомість, почуття і волю, активно стимулюють (заохочують) формування досвіду поведінки, організацію самотійної дитячої життєдіяльності, повноцінний моральний і духовний розвиток

Специфіка використання методів виховання дітей у сімейних ситуаціях зумовлена такими чинниками: підходами до вибору мети й завдань виховання, що ставлять перед собою батьки; змінами стосунків у стилі й способі сімейного життя, у морально-психологічному кліматі сім'ї; індивідуалізацією виховання в сім'ї (родина виховує одну-дві дитини); особистісними якостями батька, матері, інших членів сім'ї, їх духовними й моральними цінностями й орієнтирами; досвідом батьків тощо.

Здійснений аналіз педагогічного досвіду
показав, що єдиної
класифікації методів сімейного виховання не
існує через різноманітні
підходи до їхнього розгляду, тлумачення та
характеристики.

Розглянемо такі
групи методів сімейного виховання:

Традиційні методи:

методи
усвідомлення
сімейних
цінностей,
загальною
особливістю яких є
вербальність,
оскільки їх
джерелом виступає
слово.

Бесіда, розповідь, приклад, переконання,
навіювання, що є своєрідним
діалогом між батьками й дитиною, у процесі якого
здійснюється обмін думками, ідеями, цінностями;
методи організації діяльності та формування
досвіду поведінки: доручення, вимога,
примушування та включення дітей у різні види
діяльності, що базуються на практичній
діяльності вихованців; методи стимулювання
діяльності й поведінки, які покликані регулювати,
коригувати й стимулювати діяльність і поведінку
дитини: довіра, докір, осуд, заохочення й
покарання

Інтерактивні
методи
сімейного
виховання, які
припускають
моделювання
реальних
життєвих
ситуацій,
спільне
вирішення
проблем,
рольові ігри.

Означені методи
якнайбільше сприяють
формуванню навичок і
вмінь, виробленню
сімейних цінностей,
створюють атмосферу
співробітництва,
взаємодії, гармонії,
дають змогу батькам
стати дійсними
лідерами для дитини,
а не авторитарними
вихователями.

До цієї групи

методів відносимо методи діалогічної взаємодії батьків і дитини з метою обміну матеріальними та духовними цінностями; методи пізнавальної взаємодії батьків і дітей із метою отримання нових знань, їх систематизації, творчого вдосконалення вмінь і навичок; методи діалогічної взаємодії батьків і дітей, за допомогою яких кожен визначає власну позицію у ставленні до розподілу сімейних обов'язків, до батька чи матері, самого себе

Однак жоден із зазначених методів не є універсальним, оптимальність виховного процесу в сім'ї досягається через комплексне й системне застосування всіх означених методів, які можуть частково переплітатися і взаємодоповнюватися.

Отже, сімейне виховання – така взаємодія батьків із дітьми, яка ґрунтується на родинній близькості, сімейній гармонії, любові, турботі, повазі та захищеності дитини й сприяє створенню оптимальних умов для задоволення потреб у повноцінному розвитку та саморозвитку особистості підлітків.